

ուսումնարանական բարձր իշխանութեան ձեռնարկով Այդ համակերպի նպատակին ընդ-շատ քաւարար կերպով համանու համար դպրոցները կարելի են զգուծ իրանց սաների ծնողներին կողմից նիւթական աշակերտութեան, լրացուցիչ վարձի, ինչպէս այդ, օրինակ, ընդունված է օրիւրաց դպրոցներում ֆրանսիէնի դասաւուսական համար: Ժամանակ է, որ նրանք կատարեն իրանց այդ տարրական պարտքը զէպի իրանց զաւակները ու այդպիսով հնարաւորութիւն տան դպրոցներին աւելի կատարեալ կերպով ու աւելի բազմակողմանի կրթել իրանց սաներին: Ժամանակ է, որ այդ բանը նրանք պարտաւորուեն ու կատարեն գիտակցաբար, չը սպասեն, որ «զաւակներ քան պետք է մեղանում, գնայ խնդրէ, աղերսէ նրանց, որ բարեհաճեն թող տալ նրան իրանց զաւակներին հետ ձեռքարար պարտաւոր արձամարտված մայրերին լեզուով: Այդպիսի վարժապետից ձեռն աշխատանքը պահանջվում է, իբրեւ մի քննական պարտք նրա կողմից, չէ որ նա «վարժապետ» է, եթէ նա յանգիմի վարձ պահանջել իր աշխատանքի համար, այդ կը համարվի նրա կողմից մի մեծ յանցանք, մի անբաւելի մեղք: Նրան կանխարձանն ու կանոնանքն համարակալան շահերը ոտի տակ տուող, և իր «վարժապետական» կոչմանը դաւանանող: Այդ դեռ ոչինչ, ընդ է մնում, թէ «զաւակներ վարժապետից» պահանջեն, որ նա ինքը վճարէ այն բանի համար, որ նրան արժանացնում են անհրաժեշտ լեզու դաս տալու ընդհանուր ժապետը համարեա վճարում է, միայն ոչ փողով, նա այդպիսի հարուստ չէ, այլ աւելի սուղ բանով—իր իմեցումներով: Երբեք զի հեն տարբերութիւն գործիցնէ զէպի իր դասախօսած անհրաժեշտ ու անհամարալ արժանացնէ նրան բարեհաճ ուղարկութեան, նա պէտք է հաճոյախօսէ, չողորթի իր շուք ու պատահած տեղը մինչև գետինը պիտի տայ «Ֆրանսիացիներին» ու «գլուխներստիկներին» սիրահար անհարաւ «այլը-բէյնը» անգամ գլուխ փողաւոր «աղիներին» ու «աղիներին», փողի տուողը կ'անստափոր բուքժուաներին, որոնք «արշիւնից, դախից ու չափից» բարձր իդէալ չեն ճանաչում ու չեն էլ ուզում ճանաչել կեանքում:

Ստ. Տէր-Աւետիքեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մենք ստացանք 1902 թ. սեպտեմբերին Համբուրգ քաղաքում գումարված XIII միջազգային Արեւելագիտական կոնգրէսի արձանագրութիւնները ժողովածուն, որ նոր է լոյս տեսել Հոլանդիայի Կապիտալ քաղաքում: Կոնգրէսին մասնակցող անդամները շարքում գտնվում են հետեւեալ հայերը: Գեորգիան-Խան Մասնեան, Բաբայան Լևոն, Առաքելեան Համբարձում, Մանրեան Լևոն, Մայրիկեան Գրիգոր, Մայրիկեան Բ. Սրանցից Գ. Սալաթեան կարգադրել է երկու զեկուցում «Մովսէս Մարմարազու և յոյն մատենագիրներին տեղեկութիւնները Հայաստանի Արտաշէս Թագաւարի միջոցով»:

Մարիամի շքանշանով Գրիգոր միայն դաւանութիւնը չէր իւրախուսվում, այլ և կրօնաւորներին համար մասնացու համարվող մեղքերը: Փառքով պատկերվող այն Թորոսովին էր, որ կուսանաց վանքից մի զեկուցիլ կոչ էր պահում իր մօտ և նրանից երկու օրով էլ ունեցաւ:

Նիկիոյ գործունէութիւնը չափազանց լաւ յայտնի է, և մենք մանրամասնութիւններով մէջ չենք մտնի: Յայտնի է, որ Լեւոնաստանի հասթիւնը միացաւ, դիմադրում էր երկար, յամառութեամբ, բայց ոչինչ չը կարողացաւ աւելի ոչ օրէնք կար, ոչ արդարութիւն: Ժողովի խնդիրները ընդունելու համար, ինչպէս բացատրում էր չուով, եկեղեցիները ժողովրդին չէին պատկանում, այլ եպիսկոպոսին: Եվ միայն կաթողիկոսների դիմումները, ժողովրդի աղերսանքները խնդրվեցին եզրուիտական հարաբերելով մէջ: Նիկիոյ, բնութեամբ գործը վերջացնելով Լիովի մէջ, անցաւ Կամեղեցին:

1666 թվականի սեպտեմբերի 12-ին Նիկիոյ, եպիսկոպոսի օրով վրա հիմնված և կաթողիկ վարդապետներով շրջապատված, գնաց Կամեղեց, ուր խնդր հայերից բոլոր եկեղեցիները: Հայերի հետ այդպէս չէին վարվել նոյն իսկ թիւրքերը, երբ տիրում էին այդ կողմերում: Հայերը գանգաւ ներկայացրին Վաղարշապի թագաւորին, որ հրամայեց Նիկիոյն մի քանի եկեղեցիներ վերադարձնել հայերին: Այն ժամանակ Թորոսովիչը ներկայացաւ թագաւորին և ասաց. «Վարդապետ, ձեր մեծութիւն, ինձ

ւորի մասին» և «Հայկական մեկնութիւնը Հիպոլոյէտի ժամանակագրութեան մասին».— Բ. Մայրիկեան» կարգադրել է «Հայ նախարարական ցեղերի ծագման մասին».— Լևոն Մընքեանը.— «Արարտեան տարերբը հայոց լեզուի մէջ».— Լ. Առաքելեան.— «Քիւրդերը Պարսկաստանում» և «Հայերի յարաբերութիւնները Արեւմուտքի հետ»: Այս, ինչպէս և բոլոր միւս զեկուցումների համառօտ ծրագրերը, որոնք առաջ են բերված ժողովածուի մէջ, որ բաղկացած է 480 մեծ, բառարկը էջերից: Զեկուցումները տպված են գերմաներէն և ֆրանսերէն: Բացի վերոյիշեալ յօդուածներից, հայագիտութեան վերաբերեալ գիտական գեկուցումներ ներկայացրել են և Մ. Լեւոն, Ֆ. Ֆինի, Ժ. Ժ. Կարապետ: Գրքը տպված է մալուր, գեղեցիկ և պատկերազարդ:

Մեր խմբագրութիւնն ստացաւ «Թիֆլիս քաղաքի հաւաքով պահվող ուսումնարանների կարոս աշակերտներին օգնող ընկերութեան» 1903 թվականի մանրամասն հաշիւը: Այդ հաշիւը ընկերութիւնն ունի 27 մշտական պատոււոր անդամներ, 7 միայն պատոււոր անդամներ, 161 խնայական անդամներ և 26 օժանդակ անդամներ: 1903 թվ. ընթացքում ընկերութիւնը տուել է աշակերտներին 912 բուլբուլ ամսական թոշակներ (ստիպելով), միանուագ նպաստներ փողով՝ 450 ռ. զեկուցումներով 1419 ռ. 75 կ. և կոշիկներով 778 ռ. 40 կ., գումար 3560 ռ. 15 կ.: Գրասենեակի, պահուստային, պարտքի վճարում և այլ ծախքեր ունեցել է 336 ռ. 82 կ.: Իսկ մուտք ունեցել է 1903 թվ. 10,143 65 կ., որը կազմվել է անդամավճարներից, բաղադրի տուած 1000 ռ. նպաստից, նուէրներից և այլն: Ընկերութեան զեկուցիլ նպատակը և վարչութեան բաւական աշող գործունէութիւնը խոշոր գրաւարկներ են, որոնց հիման վրա կարելի է յուշել, որ այսուհետ ընկերութիւնը օր օրի վրա աւելի համակողմանի ու անդամներ կ'ունենալ և ոչ կը թմբու և քարանայ, ինչպէս Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութիւնն իր 60 անդամներով:

Անգրկականի հոգային տուրքերից, 1904 թվ. ընթացքում ժողովրդական կրթութեան գործին նպաստ է նշանակված 120,957 բուլբուլ չափ մի գումար:

Թիֆլիսում Մեմբերիկ տպարանը և վիճադատունը հրատարակել է Նապոլիայի, Կոնստանդնուպոլիսի և նրանց շրջակայքի համառօտ ու մարտի արկով քաղաքը: Նոյն ֆիրման հրատարակել է և նոյն քաղաքով բաց նամակ:

«Ручь» լրագիրը հաղորդում է, որ մի խումբ ինտելիգենտ կանայք միտք են յղացել հիմնել Մոսկվայում «Լիւր» ինքնիշխան կամակ համար»: Բացի զուարճութիւններից՝ այդ կիւրը ծառայելու է և գործնական նպատակներին համար: Նրան կից կը կազմակերպվեն նկարչութեան, օտար լեզուների, երգեցողութեան կուրսեր:

հետ ինչպէս ուզում էք, բայց ես չը պիտի հնազանդվիմ ոչ ոքին մի գործի մէջ, որ հակառակ է Աստուծուն: Հրամայեցեք ինձ սպանել՝ դուր և ինքեք Բոլիւպի, իսկ ես Ստանիսլավ» 1): Վեհ խօսքեր, որոնք, սակայն, աւելի մաքուր բերանի և արժանաւոր սրտի էին վայելում: Հեղինակն ասում է. «Այս ծիծաղելի կոմեդիայի մէջ Թորոսովիչը միայն մի փող էր, որ հնչեցնում էր եզրուիտների խօսքը: Եւ իրաւունք ունի թաղաւորի առաջ այդպիսի խօսքեր ասողը Կամեղեցի հայերից ստանում է կաշառք և նրանց թուղթ է տալիս, որի մէջ պարտաւորվում էր չը հարկադրել նրանց կաթողիկոսութեան ընդունել: Բայց ինչ նշանակութիւն կարող են ունենալ Թորոսովիչների խոստումներ, թուղթը, երբեք: Եզրուիտների խաղաղք էր նա, իսկ եզրուիտները գիտէին ինչ էին անում: Կամեղեցի հայերի յամառութիւնը կոտորվեց, որովհետ և այլ բան հանաներ, երկի կաշառքներից կուրացած, միացան կաթողիկոսութեան: Եւ խղճ ժողովուրդը այլ և ոչ մի անիւր չունէր: Կաթողիկոսութիւնը բնի միջոցներով տարածվեց մասնաւոր 1686 թվականից յետոյ, «երբ լեհերի ֆանատիկութիւնը հասաւ ծայրայեղ չափերին»:

Իրաւութիւնը կատարվեց: Այն երկարատեւ և յամառ մրցութեան մէջ, որ տեղի ունէր

1) Բոլիւպի վեհական թագաւոր էր, որ սպանելուց Ստանիսլավ եպիսկոպոսին եկեղեցու մէջ, արդիւնաւ եպիսկոպոսը յանդիմանում էր նրան վատ գործերի համար:

Ներկայ գիւղատեւական տարին Ռուսաստանում, «Ручь»-ի ստեղծ, գեռ և ոչ մի ուրախատիլ յոյս չէ ներշնչում: Հարաւարեւմտեան նահանգներում արտերի վիճակը կասկածելի է: Նօվոբուսիյսկի նահանգում և Ուրիմում բաւարար է: Սիբիրում մի շարք թշուառութիւններ անխուսափելի են: Կոզակների ընդհանրաւորեց տղամարդ աղգարնակութիւնը գնացել է պատերազմ՝ հետը տանելով ձիերը, զրա համար էլ արտերն իր ժամանակին չէն հնձվի ու մշակվի: Անհրաժեշտ է ազգաբնակչութեան համար կազմակերպել օժանդակութիւն:

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԵՐՆԱԶՄԻ ՇՈՒՐՁԸ

Գեներալ Կուրապիսկիի կարծիքը «Figaro» լրագրի թղթակիցը խօսակցութիւն է ունեցել մի ուսու բարձրատիճան պաշտօնային հետ, որին գեներալ Կուրապիսկի իր թէ հետեւեալն է հաղորդել. «Մեր նաւատորմը արեւելեան Ասիայում թւով աւելի տար է կապովակները, բայց դրանից կապովակները ունեն գերազանց նաւաշինարաններ, ուր նրանց նաւերը կարող են կարկասովիլ զննատնիքից յետոյ: Ինչ որ կարող է անել մեր նաւատորմը վերջին բաղէնում, այդ կը լինի դրաւել կապովակների ուղարկութիւնը զէպի Պորտ-Արտուրը և Վաղարիստով, բայց այդ բանակական յետաւանագութիւնը երկար չի տևի: Կը գայ ժամանակ, երբ մեր նաւատորմը մեզ հզօր օգնութիւն ցոյց կը տայ: Կը գայ ժամանակ, երբ արեւելեան-ասիական շրիւնում մենք կ'ունենանք էլի ութ զբանաւոր, եթէ կը իրէյնք և 32 անկանաւոր: Մեր նաւատորմը կ'աւելի այն ժամանակ իր հզօր խօսքը: Մինչ այդ ժամանակ, եթէ Աստուած կ'ամենայ նա դուրս կը բշտ հապովակներին այն դիրքերից, որ նրանք գրաւել են ցամաքի վրա, և կը փախցնեն նրանց յետ, Դեղին ծովը:»

«Երկու պաշտօն ունի այդ ժամանակ կատարելու մեր նաւատորմը. առաջին, նրան վիճակված կը լինի ջրասուղ անել կապովակն փոխադրական նաւերը, որոնք փորձ կանեն հայերի տանի ցրված կապովակն զօրազնդելը. երկրորդ, նա պէտք է ծածկէ մեր սեփական փոխադրական նաւերի շարքում, որոնք զբաղված կը լինեն փոխադրել և ցամաք հանել զօրքերը»:

Ինչպէս, նկատեց մի ուրիշ գեներալ, դուք մտածում էք գնալ Նապոլիա:

Մենք կը գնանք Նապոլիա, յիշեցեք այդ: Եւրոպայի կարող է միջամտել, խօսել, յուզվել, անել ինչ որ կ'ամենայ: Մենք գործ չունենք գրա հետ: Հաշտութիւնը մենք կը կընենք Տօկիոյում և միայն Տօկիոյում: Թղթակցի այն նաւակը գրված է Մոսկվայից, մարտի 13-ին: (Երբ. ՅԷԷ.):

Ռուսական ծովային սակսիկան «Revue» հանդիսի մէջ Պոլ Ֆոնտէն խիստ ընդառաւութեան է ենթարկում ռուսական ծովային տակ-

կաթողիկոսութեան և հարաւարեւմտեան հայ լուսաւորչականների մէջ, դժուար չէ նկատել երկու նպատակ, որոնց իրադրութեան համար շահերը էին անուս պապականութիւնը և լեհականութիւնը. այն ժամանակ, երբ լեհական կառավարութիւնը աշխատում էր, որ լեհական նահանգներում գտնվող հայերին էլ կատարեւաղէս միացնէ լեհական տարրին, ոչնչացնելով հայերի աղգարնական ինքնուրոյնութիւնը, աղգարնակ անելով նրանց—կաթողիկոսութիւնը նոյն այդ կառավարութեան միջոցով ձգտում էր կատարեւաղէս նպատակները նրանց պապական դահլիս: Ոյժը և ժամանակը իրանց գործն արին—և հայերը հետզհետէ կապվեցին կաթողիկոսութեան հետ:

1749 թվականին գրութիւնն արդէն այնպէս է, որ «Կամեղեցի հայերը վկայում են լեհական թաղաւորի և դատարանի առաջ: որ «բաւղիւն» արժանապատիւ հայերը, ու Բարսեղ Մեծի կարգի անդամները, ապրում են Կամեղեցի մայր եկեղեցու մօտ անյիշելի հին ժամանակներից: Գտնվում են նրանց կրօնական բարեպաշտութիւնը և մանաւանդ այն պատճառով, որ նրանք եւանդոլ տարածում են Աստուծու փառքի և սուրբ ունիայի լոյսը ոչ միայն Կամեղեցում, այլ և հարեան գաւառներում, զոգնում են նրանց նոյնպէս և այն բանի համար, որ հայերը ոչնչացնում են հերձուածը (օրթօքօքութիւնը) և ուսու հեթանոս կղերականներին: Ահա թէ որքան ջերմեւանդ կաթողիկէն դարձել Կամեղեցի հայերը:

Դա գեռ վերջ չէր, այլ հոգեվարք միայն:

տիկան: «Փետրվարի 9-ին (ն. տ.) ասում է նա, Պորտ-Արտուրի և Չէմուլպոյի կուր ժամանակ, ռուսական ոյժերը բոլորովին անգործ մնացին, թող տալով բոլորովին հանաքառ կերպով զօրք ափ իջեցնել Կորէայում: Սակայն կապովակները այնքան մեծ ոյժերի չէին տրամադրում, որպէս զի նրանց հետ անհնարին լինէր կռիւը: Մի քանի կապովակն անկանաւորներ համարակալութիւնը բաւական եղաւ՝ անդամալուծելու համար հակառակորդին: Ռուսական ոյժերը, նոյնպիսի մեծաքանակ, ինչպէս և յարձակվող կապովակները ոյժերը, ամբողջ ժամանակ մնացել էին կարծէք բեռնված ափին, ամբողջ ժամանակ պատուապարութեան ներքոյ: Մովսէսի Սարգիսը էր փորձեց ոչ մի մանէօլը անել: Նա բաց չը թողեց նոյն իսկ իր ականանաւորը և կոստրականանաւորը, որոնց գործածութիւնը այդպիսի պայմաններում անհրաժեշտ էր: Իր գեկուցադրի մէջ ծովային Ալեքսէիլը ընդգծել է ուսաց տարրերի այդ անգործունէութիւնը՝ ռուսական էսկադրայի վրա: Մովսէսի ասում է. կուր մասնակցեցին նոյնպէս առաջին և երկրորդ զինվորային ականանաւորը: Կուր ամբողջ ժամանակ նրանք կանգնած էին էսկադրայի ալ կողմում, 12—15 հանգույց հեռաւորութեան վրա, սպասելով թշնամու գալստեան և հրամանին յարձակվել նրա վրա: Բայց այդ հրամանը չը տրվեց: Եւ կապովակները, անկասկած, զարմացած էին, որ ականանաւորը չը յարձակվեցին իրանց վրա, ուր ամբողջ ժամանակ ականանաւորը ակնկալեց, բայց այդ զարմացքը աւելի ևս սաստկացաւ, երբ նրանք տեսան, որ իրանց նահանջումից յետոյ ևս ոչ ոք չէ հարձում իրանց: Պարզ է, որ կապովակն ծովայինը դադարեցրեց կռիւը մի ժամ նրանից յետոյ, որպէս զի մինչև լուսաւորը իր էսկադրան հեռացնէ ռուսական ականանաւորից: Պորտ-Արտուրում կային իսկապէս ականանաւորի երկու գեկուցիլ զինվորային, որոնք կարող էին ամենաարագընթաց կրկնաթիւների հետեւից հասնել Անհրաժեշտ էր հալածել կապովակն էսկադրան և յարձակվել նրա վրա գեկուցիլ: Այդ էսկադրայում կային 7 մեծ զբանաւորներ և ուսները կարող էին ստիպել կապովակներին շատ թանգ վճարել այն մի բանի ուսներին համար, որ նրանք ձգեցին Պորտ-Արտուրի վրա: Պորտ-Արտուրը ամբողջութիւնը կարող էր վերջնաւ կատարեալ պարտութեամբ ծովային Տօքոի համար» (Петерб. Вѣд.):

Չիմաստին ձգտումներ: Կարված յարաբերութիւնները Ռուսաստանի և Չինաստանի մէջ հետզհետէ սաստկանում են: Բերլինի «Post» լրագրի Պարիզի թղթակիցը հեռագրում է. «Մի աղեղեցիկ զինվորամաս այդ առիթով շատ պէսիսիստաբար է խօսում: Նա յայտնեց, թէ գրութիւնը արեւելեան Ասիայում, որը հենց պատերազմի սկզբից երկրորդ էր ներշնչում, Չինաստանի բռնած դիրքի պատճառով, այժմ աւելի ևս հնգոտով է: Ֆրանսիական արաւաքի գործերի միստարութեան մէջ ստացված են իրք թէ Պէկինից տեղեկութիւններ, որ թէ և չինական կառավարութիւնը դեռ հեր-

եկեղեցական գրքերը, նոյն իսկ սրբագրելուց յետոյ էլ, չը մնացին հայ-կաթողիկոսների եկեղեցիներում, նրանք հետզհետէ լատիններէն գրքերի փոխելուց: Հայերը երկար պահանջում էին, որ իրանց աղգարն ծէսը պահպանեն, բայց ոյժ չունէին: Եւ աստիկ կրօնաւորների ձեռքով պատրաստված լատինաւոր հայ հոգեւորականները վերջնականապէս ձուլեցին հայերին կաթողիկոսութեան մէջ:

1790 թվականին հայկական ինքնավարութիւնը Լեհաստանում ջնջվեց և հայերը ենթարկվեցին լեհական հիմնարկութիւններին: Հետեւեալ 1791 թվականին Լեհաստանը հրատարակեց կրօնական համբերողութեան օրէնքը, բայց այդ ժամանակ արդէն բոլոր հայերը ոչ միայն կաթողիկոսացի էին, այլ և լեհացի:

Եւ 10 հազար ժողովրդի այս մարտիրոսագրութիւնը մեր հեղինակը վերջացնում է հետեւեալ խօսքերով:

«Որքան աշխատում էր Լիովի արեւելակոպոս Նիկիոյ Թորոսովիչը ընդհանր կաթողիկ եկեղեցու սուրբ նահատակների շարքը, նման սուրբ Ստանիսլավին, այդ բանին նա հասնել չը կարողացաւ: Բայց և այդպէս, նա յաւերժացրեց իր յիշատակը: Հայրենի եկեղեցուն և աղգին դաւանանքում համար ժողովուրդը պապականութեան այդ սքոլիկ վրա դրածուց պաւանան անարգ անունը,—և այս զգուշիկ անուշնով նա յաւերժան կապը նրան անիծող սեւրոնդներ յիշողութեան մէջ»:

Լ.

բում է իր դիտարկումները՝ չէզոքությունը խախտելու մասին, բայց իրողությունն այսպես է միայն յարմար առիթի, որ ներգործական միջամտությունը պարզապես մեջ մուծող կառավարությունը իր թե նյութական գեղեցկությունն է ստացել Պեկինի իր դեպքերից: Պարզիքի և Պետերբուրգի կարիքները մեջ մերջրա այդ առիթով մտքերի եռանդուն փոխանակություն է կատարվում: Դեռ որոշված է, թե ինչ դիրք է բռնելու Պրասկան: Այժմ երկրորդ են սպասում չինական կառավարության պատասխանին՝ ուստիական վերջին սպառնալիքներին» (Новое Время):

—Նոյն խնդրի առիթով, Նիւ-Եորկի «Herald» լրագրերը հաղորդում է, թե Պեկինից ստացված տեղեկություններին նայելով, Չինաստանը անպատճառ ցանկանում է մասնակցել պատերազմին: Չինական կառավարական շրջանները արմատադրություն մեջ առաջ եկած այդ փոփոխությունը բացատրվում է նրանով, որ, առաջին՝ կառավարության մեջ առկա շատ են եպագիստի կողմնակցները, որոնց թույլ գտնվում է և վի-Վան-Կայի փոխարքան և արտաքին գործերի մինիստրը, երկրորդ, պաշտոնից հեռացված է Պեկինի նահանգապետ իշխան Սուն, որի տեղ նշանակվել է հապոնապետ նահանգապետ 20,000 չինական զորք մարզվում է եպագիստական օֆիցերներին ձեռքով և, անկասկած, նրանք կը մասնակցեն ուստիների վրա յարձակման, եթե փոխարքան հրաման տալ: Առ այժմ ամեն բան հանդարտ է Պեկինում (Рус):

«Իստանբուլ» պատիժը: Եպագիստական պարբերականը նշանակեց 18 անդամից բաղկացած մի յանձնաժողով, քննելու համար պարլամենտի անդամ և «Հիբո մու-Շիրման» լրագրի խմբագիր Ակիսամին, որ մեղադրվում է դաւաճանության մեջ և իբր թե առձեռն է եղել ստանալիս ուստական կառավարությունից: Ակիսամին իր լրագրի մեջ ստատիկ յարձակվում էր կառավարության վրա, մանաւանդ նրա ֆինանսական քաղաքականությունը վրա: Այդ լրագրերը «Temps» լրագրի խօսքով, մեղադրվում էր կառավարությունը և այն բանի մեջ, որ նա ստիպում է բռնկիներին և կապիտալիստներին ստորագրել պատերազմական փոխառություններ և գուշակում էր անապոլություն երկրորդ փոխառությունները մեջ: Եպագիստական ուստիներին պաշտպանելու դուրս եկաւ մի ուրիշ լրագիր, որը, երեւի նոյնպէս նոյն վիճակին կենթարկվի (Новое Время):

«ՄՇԱԿԻ» ՀՆՈՒԱԳԻՐՆԵՐԸ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԴԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

19 մարտի

ԼԵԱՕԵԱՆ (Սեփական թղթակցից): Ռուսական և եպագիստական զորքերի առաջին ընդհանրում ցամաքի վրա՝ հիւսիսային Կոբայուժ՝ հնչակից ուստական զինքի փայլուն յաղթանակով: Եպագիստների կորուստները 10 անգամ աւելի են ուստականից: Կոբայուժի տեղեկությունների համեմատ՝ եպագիստները թաղել են 50 սպանված և վարձի են 500 կոբայուժի 120 վիրաւոր եպագիստներին կրկին համար: Եպագիստների շփոթություններն այնքան մեծ էր, որ Կարմիր խաչի երկու գրոշակներ պարզեցին խնայելու համար: Այդպիսի շփոթություն եպագիստները ցույց չեն տուել վերջին չինական պատերազմում անգամ: Մարտի 17-ին կոպայուժի գնդերը տօնեցին պրերմուրեան կողակների խնամակալ Ալեքսէյի—Աստու մարդու՝ օտար: Մաղթանքից յետոյ բարեկամային երկար կեսնը ուստական զորքերի Մեծ Հրամանատարին: Կոպայուժի օտար տեղի ունեցաւ պրերմուրեան կողակների եպագիստների հետ առաջին ճակատամարտի լուրի համակերպ հետ միասին, այն ճակատամարտի, որի մեջ եպագիստները խիստ պարտություն կրեցին: Լեաուանի զորքերի մեջ տիրում է անպակի ընդհանուր ոգևորություն, որ առաջացել է ուստական Կոբայուժում ունեցած առաջին փայլուն ճակատամարտի լուրից:

ՕԴԵՍՍԱ: Մարտիցների միասնական թղթաւնօթականը ազգաբարեց «Մալայի» շոգեկանի Օդեսայի հօրիզոնում երեւալ: Մի ժամ յետոյ «Վարեագի» հերոսները ուստական մայրենի ափի վրա: Գիմաւորելու է դուրս գալիս եպագիստների և շոգեմակիցների մի փոքրիկ նաւատորմ նուազներով և ժողովրդով: Նաւահանգստի հրամանատարը ծովի վրա կը յանձնէ

նաւաստիներին Պետերբուրգից ուղարկած գեղեցկան խաչերը, իսկ «Վարեագի» քահանայ հայր Միխայիլ Բուդնիկին՝ ոսկէ ականակաւ խաչ գեղեցկան ժապաւէնով: Չինական բաժնիները և կրթական հիմնարկությունները ստանք պատի ձեռք շարված են զարդարված փողոցներում: Ամբողջ քաղաքը ձգտում է դէպի նաւամատոյցը:

ԳԱՆՁԱԿ: Ղազախ գաւառի ոստիկանությունը ձեռքարկեց գեներալ Լիսովսկու սպանողին:

ԼՕՆԻՇՆ (Բէյու. գործ.): Տոնիկից հաղորդում են բրիտանական արշաւանների և տիրեցողների մեջ տեղի ունեցած լուրջ ընդհանրման մասին: Երկու կուլից յետոյ տիրեցողները մեծ կորուստով յետ փախան, նրանց բանակաւորը Գուրուի մօտ առնվեց: Հաղորդում են նոյնպէս, որ Ինդո-Նիզամը գնդապետը և գեներալ Մակդոնալդը դէպի առաջ անցան և Տոնիկից 4 մղոն հեռու հանդիպեցին Տիբետի առաջնորդներին, որոնք պնդում էին, թէ արշաւանները պետք է հեռանային Ուլաթուրին չը դարձնելով, անգլիացիները շարունակեցին առաջ գնալ, այն ժամանակ տիրեցողները՝ Իրանց առաջնորդներին զրկված, յանկարծակի դիմադրություն ցույց տուին և սկսեցին արձակել պատրուկաւոր հրացանները: Հետեւալ կը կուլիսներում անգլիացիները կորցրին 12 մարդ, իսկ տիրեցողները հաղթում են 400 մեռած և վիրաւոր: Գրանց մեջն է գտնվում և մի տիրեցողի գեներալ:

ԵՍՐՕՍԼԱՆ: Հեռաւոր Արեւելք մեկնեց մի ստորապատկան խումբ, որը Կարմիր խաչի տեղական վարչությունը կազմակերպել է բացառապէս Եսրուսալ թաղաքի և նահանգի ներքին միջոցներով:

ԵԱՍՏ: Տեղական աղետականությունները դեկտրի նախաձեռնությունները կազմակերպվել է մի ժամանակաւոր կոմիտէ, որը ձրիմի հաւաքալին ափին պետք է օգնութիւն անէ Հեռաւոր Արեւելքի գործող բանակի հիւանդներին, վիրաւորներին և ֆուսիսներին: Պօպօններն իրանց ամարանցը տալիս են հիւանդանոց չինելու համար: Հիւանդանոցի կառավարությունը ձրի իր վրա է առնում բժշկի Աւտուէլը:

ՊՐՏ-ԱՐՏՈՒՐ (Սեփական թղթակցից): Մարտի 13-ին մեր էսկադրան ծով գլուխ եկաւ ընթանալով դէպի Մեաօգա կղզիների խումբը: Առաւօտեան ժամը 11-ի մօտերը «Նովիկի» նկատեցին մի շոգեկան, որ բարձր տալով բերում էր մի չինական շնակ: Շոգեկանը կանգնեց միայն այն ժամանակ, երբ «Վիսմաթի» ակնապատեց երկրորդ անգամ արձակեց. երեսը, որ դա եպագիստական «Մանիէմարու» նաւն է: Շոգեկանի և Զօնկայի վրա գտնվել են 10 եպագիստներ և 11 չինացիներ, զանազան թղթեր, հեռագիրներ, բարձրներ և Ուայոնսի երկու ակնապատեց: Մարդկանց տարան, իսկ շոգեկանը բարձր տուր, իսկ յետոյ գնդակահար արին: Դրանից յետոյ «Նովիկ» ակնապատեցի հետ միասին միացաւ Էսկադրային, որը վերադարձաւ Պօրտ-Արտուր՝ «Նովիկ Կրայը» տալիս է մարտի 14-ի գիշերվայ գործի մանրամասն նկարագրությունը, որի մեջ սերտ կերպով մասնակցել են «Օտվաթի» թնդանօթակիր նաւակը, և «Միլի» ու «Բեռնի» ակնաւնակները: Մարտի 6-ին, ուստների Պօրտ-Արտուրը գրաւելու կեցանքների առիթով, տեղի ունեցաւ փառաւոր ժամապայտիւն գիւնուրակի եկեղեցում և զօրահանգէս: Մարտի 17-ին, ժողովրդի մեծ բազմութեան ներկայութեամբ, արժանապաշտ շուրջ թաղեցին մարտի 14-ի գիշերվայ գործում ընկած հերոսներին—խմեկէն-մեկէն պահեց Չիլիպային և «Միլի» ակնաւնակի մեքենայի ծառայողները: 7 նաւաստիներին—Մարտի 17-ին ժամանեց Մեծ Իշխան Բօրիս Վլադիմիրովիչը, նրան դիմաւորեցին բարձրագոյն իշխանութիւնը և քաղաքացիները: Մարտի 18-ին ժամանեց փոխարքան շտաբի լիաւոր գեներալ-էյտալ նաւա ժոլիւսկու հետ միասին և մի և նոյն օրը բնեց Էսկադրայի նաւերը: Պօրտ-Արտուրի շրջանը խաղաղ է:

ՄՕՍԿՎԱ: Մօսկվայի տնտեսական ընկերությունը նոյնպիսի ընկերությունների հետ Պօրտ-Արտուրի և ինքնապայտիւն կազմակերպում է պահեստների ցանց՝ պատերազմի ժամանակ օֆիցերներին ուստիկներ և ալլիեր բառակարգելու համար:

ՀՌՕՄ: «Իտալիա» լրագիրը յայտարարում է, որ պապի դէմ անխնայական դաւադրություն ժողովուրդը լուրջ անհիմն է:

ԲԷԼԳԻԱ: Պաշտօնական լրագիրը յայտարարում է գնդապետ Պօպովիչի, թագաւորի

առաջին աղետանի պաշտօնից արձակելու մասին՝ նշանակելով նրա տեղ փոխ-գնդապետ Միլոսովիչին, նոյնպէս և թագաւորի ֆառացած աղետանիների և օրդինարեցիների արձակման մասին, որոնց նշանակել էր ժամանակաւոր կառավարությունը: Երեք մայր նշանակված են թագաւորի աղետանիների և երեք կապիտան—թագաւորի օրդինարեցիներ: Գնդապետ Մալին նշանակված է գլխաւոր շտաբի հրամանատար:

ՆԻՒ-ԵՐՄ: («Բէյու. գործ.): Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգների գեապալը Լիմուս հաղորդում է, որ այնտեղ ժամանաւոր է երեւցել Հիւսիսային սպանալի բնաւորութիւն է ընդունում:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Գլխաւոր կոմիսար Հիլմի-փաշան հաղորդեց քաղաքացիական գործակալներին, որ ինքը դիտարկութիւն ունի փոխարինել իր ընակաւորը Մօնապոլի, որովհետեւ ուստիկանական բեֆօրը Մալոնիկում աւարտված է: ԼԻՏՏԼՏՈՒ: (Նոր-Ձիւսիսային): Անգլիական «Դիսկոլէրի» նաւը, որը 1901 թւի դեկտեմբերին Նոր-Ձիւսիսային գնացել էր հաւաք-բեռնային արշաւանքի, հասաւ այնտեղ այն նաւերի հետ, որոնք ուղարկված էին նրան որոնելու համար:

ԼՕՆԻՇՆ (Բէյու. գործ.): Գնդապետ Իօնգ-Նեզլանդի արշաւանքային զօրաբաժնի ընդհարման ժամանակ 1500 տիրեցողների հետ, վերջինների թւից ողջ ֆառացի մօտաւորապէս միայն կէսը:

ՎԻԷՆՆԱ: Առետրական դաշնագրի առաջին ընթերցանությունը Գերմանիայի և Աւստրո-Ունգարիայի միջև պետք է սկսվի ապրիլի միջերեքին:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Գլխաւոր տնտէշը հաղորդում է, որ վերջին պատմաւորութեան պարագլուխները արաւական շրջանում և Դիսկոլում նուաճվեցին: Այսպիսով այս շարժումը պետք է վերջնականապէս նուաճված համարել:

Կ. ՊՕԼԻՍ: Բ. Դուրը յայտնեց պայմանաւորվող պետութիւնների գեապալներին, թէ ինքը ամառային չէ 25-ից աւելի օֆիցեր և ուստի-օֆիցեր հրաւիրել մակեդոնական ժամաւորների վերակազմութեան համար:

ՄՕՅԻԱ: (Յատուկ թղթ.): Մակեդոնիայից եկած տեղեկությունները ցույց են տալիս, որ սաստկանում է թշնամութիւնը բոլգարական միութեան մեջ: Պաշտօնական աղբիւրից հաստատվում է Սարոմիցի բոլգարական միութեան կեանքի դէմ դաւադրութեան լուրը, որ կատարել է յոյն Վասիլին: Միութեան պոլիտ մի քանի անգամ օտացել է անստիւն նամակներ: Յոյները պահանջում էին, որ նա հեռանար Սարոմիցից: Կարծիք կայ, թէ թուրքական իշխանութիւնները դրոշմ են յոյններին Բոլգարիայի դէմ, որպէս զի սրանով երկուսին էլ թուլացնեն: Պալիս, Մասաբուլի պաշտութեան յանցագործը, որ երդուհանգրիկ կողմից դատաւարտված էր մահվան, վճարել ատենաի կողմից դատաւարտված է 15-ամեայ բանտարկութեան:

ՄՕՍԿՎԱ: Աղետականների պարագլուխների խորհուրդի ուղարկած հեռագրին ի պատասխան՝ աղետականների պարագլուխ իշխան Տոլուբեցկոյ բախտ ունեցաւ ստանալու թագուհի Մարիա Ֆեօդօրովնայի հետեւալ հեռագիրը: «Ենթադրում եմ ձեզանից յայտնել Մօսկվայում հաւաքված ազնուականների պարագլուխներին իմ արագին ծնունդիս հետեւալ անգամ իմ կազմակերպութեան առաջնորդ ատաւ օգնութեան համար յօգուտ հիւանդ եւ վիրաւոր գիւնուրակներին, ոչ միայն ցիւքապիս, այլ և անճնական աշխատակցներով: Ռուսաց պանծալի ազնուականութեան ցեղակայացուցիչներին անճնական մասնակցութիւնը առաւելապէս օգտակար է մարդասիրութեան այն մեծ գործի համար, որի գլուխ է կանգնած Կարմիր խաչը: Մարիա:

20 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐ: «Միլի» ակնաւնակի նաւապետը, օֆիցերները և զինուորները մարտի 14-ի գործին համակցելով վերաբերվող բոլոր անձերին, որոնք իրանց պատուել են շնորհաւորութիւններով, առաքում են խորին երախտագիտութիւն:

ԿԻՒԼ: Մարտի 18-ին, երեկոյան ժամը 8-ին մեկնեցին Մեծ Իշխան Պետր Նիկոլայի վիչը և Մեծ Իշխանուհի Միլիցիա Նիկոլայիւնան:

ՕԴԵՍՍԱ: Մարտի 19-ին, ժամը 3-ին, «Մալայի» ամրացրին նաւամատոյցին և ափ իջաւ աւագ օֆիցեր Ստեպանովը: Առաջինը դիմաւորեց նրան նաւահանգստի քահանայ հայր Իօան Մասամանկին Նիկոլայուս հրաւորութիւններով բարի գալուստ մաղթելով

և օրհնելով յետոյ մօտեցաւ զօրքերի հրամանատար քարօն Կաուրարը և համբուրեց Ստեպանովին: Ժողովրդի անհամար ամբողջ, զօրքեր և բոլոր նաւերի նաւաստիները ողջունեցին Ստեպանովին և նաւաստիներին «Մալայի»-ի տախտակամածի վրա անվերջ «ուրա»-ներով: Ստեպանովը վերադարձաւ նաւ և նաւաստիներին իջեցրեց ափ: Ամեն մի նաւաստի համբուրում էր Նիկոլայուսի պատկերը: Ափի վրա շարքով կանգնած ծառայողներին զօրքերի հրամանատարը ողջունեց մի ձառով, որի մեջ իջեց նրանց քաղաքածութիւնը և մասնաւոր արեց այն բանի վրա, որ ամբողջ Ռուսաստանի հայեացքը ուղղված է դէպի «Վարեագի» հերոսները: Ամբողջ Օդեսայի նըրանց դիմաւորելու դուրս եկաւ Ստեպանովը հարեւուրը շնորհաւորական հեռագիրները գահաւան քաղաքներին: Բարօն Կաուրարը «ուրա» կանչեց թագաւոր Կայսրի պատեի համար, շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքածութեան համար, փառաբանեց Չեմուլայի հերոսների փառքը և համբուրեց «Վարեագի» օֆիցերներին: Յետոյ սկսվեց քաղաքը դէպի քաղաք: Առջինից գնում էր նաւահանգստի հեռակալութիւնը պատկերներով և նրանց մեջ «Վարեագի» քահանայ հայր Միխայիլ Բուդնիկովը կրճէրն ոսկէ ականակաւ խաչը գեղեցկան ժապաւէնից կախված, նրանց հետեւից՝ նուազածուների խումբը, գեներալխումբը և ժամանած ընկերների խմբերը, «Վարեագի» ծառայողները, բոլորը շրջապատված ժողովրդի անհամար ամբողջով: Զանապարհին տեղի են ունենում սրտառու տեսարաններ. նաւատիներին համբուրում են, ձեռներ լրա բարձրացնում: Մի խօսքով—անկարգաբերի ոգևորութիւնը ժամանած նաւաստիները զարմացնում են իրանց քաղ կերպարանքով: Նրանք լաւ հագնված են, սև կոբուկաներով, վիրաւորները ճանապարհին այնքան են առողջացել, որ շարքերի մեջ են գտնվում: Ուրիշ վիրաւորված միջան իսկը առողջ քայլում էր: Թէև մի քիչ կաղաւթ: Լուրջ հիւանդներին թողել են ճանապարհին մեր հիւղատոտարանների խնամատարութեան տակ: Նաւահանգստից թափուրը քաղաք մտաւ սանդուխտներով դէպի Նիկոլայիկ ընդվարը, ուր՝ հերցօգ Բիլլիէօի արձանի առաջ, «Չեմուլայի» հերոսներին՝ մակագրութեամբ կանգնեցած յաղթական կամարի տակ, «Վարեագի» ծովագնացներին դիմաւորեց բարձր հոգեւորականութիւնը, դուրս և քաղաքի հիմնարկութիւններ և վարչութիւնների պատգամաւորութիւնները: Սրբազան Տոմասի տուեց իբր արեւիկակոտոսական օրհնութիւնը, խաչակրեքելով նրանց, իսկ յետոյ՝ հոգեւորականութեան առաջ ընկած՝ դիմեցին ընդվարով դէպի դուրսի հրապարակը՝ յատկապէս շինված պաւլիսոնը, ուր քաղաքապետը կապիտալ Ստեպանովին աղ ու հաց մատուց արձաթէ մատուցարանի վրա՝ «Օդեսայի ողջուն աշխարհը զարմացնող հերոսներին» մակագրութեամբ Յետոյ կատարվեց գահարանական մաղթանքը Այդտեղից թափուրն ամբողջ կազմով ուղևորվեց դէպի սաւանական զօրանոցները, որ 16-րդ հրացանաձիգ գունդը պատրաստել էր նաւաստիների համար բնակարան և ընկերական ճաշ: Այդ ճանապարհի վրա երկշարք զինուորներ էին դրվակ, որոնք արդէն չէին կարողանում զսպել բուռն ոգևորութիւնը ուղեկցող հազարաւոր ամբողջ, որը ձգտում էր գոնէ սեղմել հերոս-նաւաստիները մէկն ու մէկի ձեռքը: Նրանց վրա ծաղիկներ էին թափում, համբուրում էին, ձօնացնում էին ձեռքերի վրա և տանում ուղղափառ մինչև զօրանոցների դուրս: Միասնով տանուէրներ հիւրերին պատրաստած սեղանի շուրջ տեղաւորելուց յետոյ՝ զօրքերի հրամանատարը բաժակը բարձրացրեց թագաւոր Կայսրի թանգազին կինաց համար, իսկ յետոյ՝ դառնալով ծովագնացներին, մի գեղեցիկ ձառով նկարագրեց նրանց քաղաքածութեան նշանակութիւնը Ռուսաստանի պատմութեան համար: Կապիտան Ստեպանովը շնորհակալութիւն յայտնեց զօրքերի հրամանատարին այն բարձր պատեի և ընդունելութեան համար, որ ցույց տուին գիւնուրական իշխանութիւնը և գիւնակից ընկերները, յետոյ՝ դառնալով քաղաքապետին, ի դիմաց նրա շնորհակալութիւն յայտնեց ամբողջ Օդեսային սրտանց, ոգևորված դիմաւորութեան համար: Քաղաքապետն աւաց, որ ինքը և օգնակցները երջանիկ են, որ ուստական հողի վրա իրանց վիճակից առաջին անգամ հանդիպելու «Վարեագի» հերոսներին, յայտարարեց, որ իր անունով Օդեսայի և ուրիշ քաղաքների հիմնարկութիւններից և զանազան անձերից ստաց-

